

יוסי גמזו

דם המפכים

סיפור לחנוכה

ביום שנתאלמנתי, בחנוכה תשס"ג, הביאה בתי רוויטל מגן-הילדים בשכונת מגורינו חנופיה שדוגמתה לא נזדמן לי עוד לראות, אותה עיצבה במו ידיה הקטנות עיצוב מפתיע. היה זה פן של עץ שמעליו נסתעפו תשעה זרדים גדומים מגזע מנוסר של גפן. אראלה, הגנת הנוטה לאמנות, גילתה זמן קצר לפני חג-האורים פי קבלן מקומי, ניסים בַּדֶש, עומד להקים בית-קומות מפואר על מגרש שהיה פעם פָּרֶם, מגרש שהיה מכוסה כל-פולו בגפנים נטושות שקמלו. מי שמכיר את הגפן יודע שהיא מסתרחת לרוחב, מתוך גזעה האנכי צומחת לה אופקית שפעה של שְׁרִיגִים בַּדְמוּת מנורה שְׁשָׁלֵל קנים לה וכל קנה כזה הוא בפוטנציה מין פמוט. אראלה, שלמדה תכשיטנות ב"בצלאל", הבינה מיד כי מגרש סְבוּף-גפנים זה טומן בו אוצר פדגוגי: הִיָּפָה עם המועיל, מרחיב-הדעת עם הפראקטי, ובפרט שאותו חג, המזדהר באור נרות, ניצב כבר כמעט על סִפְנו ממש וילדי הגנים נוהגים פאן לקראת יום כ"ה בכסלו להתקין כל אחד חנופיה המפגינה מקוריות. היא הציעה לקבלן עיסקה תמוהה אך משתלמת: במקום להזמין דחפור שיעקור את הגפנים (מה שהיה אמור לעלות למר בַּדֶש בבוכטה של כסף) תבוא פיתה ט', פיתתו של בנה גיא, ובסכום שהוא רק שלישי מִשְׁכָּר-דחפור תכשיר לו שטח לְמִפְלַצַת הנדל"ן שלו העתידה לצמוח על קברן הלא נודע של הגפנים העקורות. כך יִהְיֶה מר בַּדֶש ממגרש חלק וטוב, מיטטח של עפר מגולח למשעי משלְדֵי עֲזוּבוֹנו של הפרם, וכך יתווסף לקופת פיתה ט' סכום של דמי חנופה מִמֶר בַּדֶש, תמורת הרחקת שְׁלָל-גפנים מיותר זה (שֵׁשׁ בו חומר-גלם להרבה חנופיות).

אמת, חנופיה שהותקנה משְׁרִיג-גפן אינה מוצר סטנדרטי כחנופיה קנויה. אין בה סימטריות, אין בה ברק מתכתי, אם של בדיל או של כסף – אך יש בה עֲדוּת למידת דמיונו היוצר של הטבע עצמו. נכון, גידול הגפן מן הסתם אינו פולל לימוד תכשיטנות ב"בצלאל" כמו של אָרְאֵלָה. אך גם פֶּסֶל דגול כמו הנרי מור או ג'קוֹמְטִי עוד יש לו מה ללמוד מעַרְבֶּסְקוֹת פיתולן של דְּלִיּוֹת הצמח המופלא הזה, המִיתִי, שכבר שָׁמַח לבב אנוש לנח וללוט. מה גם שגפן נִמְנֵית בין שבעת המינים שבורכה במ ארצנו ואין לנו חג יהודי שאינו מתבסס מֵיֵנָה המתוק.

כך או כך, כאמור, גם בתי רוויטל הביאה אותו יום חנופיה מענפי גפן מגן-אראלה אל ביתנו בשכונת גִּילָה מבלי שיעלה אף לשנייה אחת בודדת על דעתה או דעתי כי בו-בְּזִמָּן, הרחק, בערוצו של ואדי תָּלוּל קירות גבוהים של סלע, ימצא בעלי, סרן עוזי עֵילָם, את מותו במירדף הפאטאלי אחר מחבלים, שניסה לחסל שם עם צבִיָּקָה, סגנו לפיקוד.

מאז חלפו כבר שש שנים, בתי פיום בת עשר, ואני לא נישאתי, גם לא מתכוונת, ושתינו מְכַתְּפוֹת, כמו משפחות רבות של שְׁכוּל, את נטל הִתְמוּת, האלמנות ואותו פצע שלא מגלד אף פעם גם אם יש מי שסבור שהשנים הן משַׁכְּךָ-כאב רחום שֵׁשׁ בו, כמין חוסם-עורקים נפשי, לבלום את הדימום. בתי, נסתבר, מוסיקאלית מאוד ובכך, גם אם חלקית, היא מפיגה את תיספוליה. נכון שצלילים (ואפילו אם הם ההארמוניים מְּכָל) אינם תחליף לדמות של אב, אך כמו שאני מטביעה את יגון בדידותי בְּטִירְדוֹת המקצוע (רופאת-ילדים ב"הדסה" עין-פָּרֶם) כך היא, על קְלִיָּדִי הפסנתר. רשמתי אותה לאקדמיה על שם רובִין, ללמוד יסודות ההארמוניה (היא מראה סימנים של פְּשָׁרוֹן הלחנה וגם זאת מין תחבושת אישית). בחופש הגדול, זה של הקיץ שעבר, לקחנו שתינו מין טיול תיירותי לִפְטָרָה, היא ואני, כְּמִתְנָה לחלום נעוריו של אביה המת. עוזי אומנם לא זכה בחייו להעיף בו, בפלא זה, עין – אך שְׁתִּינו, אשתו ובתו שהותיר כאן, חזינו בָּאֵטְרָאקְצִיָה, איך אומרים, "גם בשבילי".

עוזי גדל, כמו רבים בני דורו, על המיתוס ההירואי-אובדני שהוא של פְּטָרָה, זה של המאצ'ואיזם של אותם עזי-הרוח שעברו לא-חוקית את הגבול והגיעו לשם (ולרוב לא חזרו). אך מאז השלום עם ממלכת ירדן, ניטלה מרבית הנופך הרומאנטי מְּאָתֶר זה. פְּטָרָה אמנם היא מְּעַבֵּר

לגבול אך זה גבול שבאוטובוס נוח, רפוד-מושבים, ממוזג ומהיר, חוצות אותו כיום קבוצות-תיור בלי שום סיכון. למען האמת לא צר לי כלל על מות המיתוס שלא הייתי כלל שותפת לו גם כשפרח. יש באוצר הסלנג שלנו, עד היום הזה, צירוף-מילים מופרך שמקומם אותי כל פעם. מה זה "גדול מהחיים" לעזאזל? אין שום דבר גדול מהחיים אני אומרת. לוא היו כל אומות העולם מפנימות זאת לפני כל סיכסוך בשדה-קטל, אפשר מאוד ששדות-הקרב שעל פלנטה זאת, שבה אנו רוצחים ונרצחים יום-יום בלי הרף, זרועים בזהב דגן משביע לחם, לא גוויות. פטרה, המסוקתת כל-כולה באבן נובית, כוללת בתחומיה קאטאקומבות נסתרות. כשנכנסנו לאחת מהן אמרה בתי לפתע: "אמא, עכשיו, שרק שתינו לבד פה, תשמיעי לי, אם לא איכפת לך, צליל בודד של do." עשיתי איפוא פרוצנה ופלטתי do שנשמע די פאלצטי. הוא פרח משפתיי כגוף שבקושי מצליח לעוף מקינו.

"אל תפסיקי!" קראה רוויטל והוסיפה ל-do שלי, בה-בשניה, גם sol משל עצמה. שני הצלילים נתעמתו זה מול זה, מרעידים אדוות הד רזונאנסי. ואז, בעוד שתינו פולטות, פנויר הינדואיסטי השר איזו "מאנטרה", את ה-do שלי וה-sol שלה, נצטרף בפתאום עוד צליל. זה היה mi שקט אך ברור בתכלית, אף פי לי עצמי ברור היה שמהו מוזר כאן: אם היינו בניקרה ההיא רק שתינו לבדנו – מהיכן בא הקול השלישי, הנוסף? מי פלט את ה-mi ההוא? מי? רוויטל, שפבר למדה באקדמיה על שם רובין, הסבירה לי: "אמא, אין שום מיסתורין כאן, זה מין צירוף אקוסטי שקוראים לו over tone. תופעה די טיבעית, אם לסמוך על דברי המורה להארמוניה שלנו." והוסיפה מיד, בקריצה ממזרית: "אם זוכרים שהטיבעי הוא בנו החוקי של העל-טיבעי..."

בלילה, כשחזר האוטובוס לירושלים, עצר אותנו מול חברון מחסום צבאי בכביש. חייל שלנו ושומר מן הרשות הפאלאסטינית עלו על פלי-רכבנו וקראו בקול נרגש: "נוסעים נכבדים, אם נמצא ביניכם איזה דוקטור, יואיל נא לומר זאת. יש כאן עניין של חיים או של מוות. אם יש כאן רופא – שיקום!"

קמתי מיד, מבוהלת קימעה אך כפויה בשבועת-היפוקרטס. זו הכופה על רופא לרפא בלי לשאול לזהות נזקקיו.

"איזו רופאה את?" שאל החייל בחופזה והציץ בי, מתוח.
"רופאה פדיאטרית", אמרתי מיד אבל הוא, מסתבר, לא קלט. כך שמיהרתי לזרוק לו מיד, כמו גלגל-הצלה לטובע, תרגום-בגוף-הסרט: "דוקטורית לילדים."
כאן ניאורו פניו כמו אירע לו פתאום נס-פך-שמן שכלל לא ציפה לו: "יותר טוב מזה לא יכול כלל להיות", והורה לי לבוא אחריו.

"מה עם בתי?" שאלתי, "ומה עם האוטובוס?"
"שניהם יחפו לך כאן עד שנגמור", נודרו החייל להבטיח.

הרגעתי אפוא את בתי, שאותות-דאגה כבר ניפרו בפניה ותיכף שמעתי את קול הנהג: "לא נזוז בלעדיך, גבירתי."

זה, החייל שירד לפני וצעד על הכביש לוט-החושך, האיר את דרכי בפנס שחבר לקרני אורות-הדרך של קדמת האוטובוס. כשלוש מאות מטרים מאור פנסיו של האוטו-בוס נתקלנו בפתאום בדמות רועדת. משהו דק, גבעולי ושביר כמו קנה-סוף על שפת ואדי גואה. את הואדי ייצגו דמעותיה שלא נתלוו, במוזר, לשום הגה. כמו איזה סרט אילם עם קלוז-אפ ועם מתח אך לא עם פס-קול. היא חיפתה לרופא, נתחוו, כבר קרוב לשעה, אבודה ונואשת (איך היה ציץ לה רופא בשממה הררית ולילית זו פתאום?) אבל אם, כדברי החייל שחיפש לה רופא ולפתע נתקל בי, "יותר טוב מזה לא יכול כלל להיות", כלום גם לה ציץ בואי כמין נס?

תשובה ודאית לא היתה לי לכך, גם לא זמן לבירור התשובה. מה שהיה לי, היה לי מאוד, הוא לחץ-החירום של חובתי המדיצינית. היצצתי איפוא במראך מכמיר-לב זה של רטט הדמות הדומעת. ידיה לפתו חבילה של סחכות פילדה החובקת בובה. עד מהרה, כשהחלה אותה הבובה להשמיע קול בכי, נגלה גם תינוק חורוור ואנמי: ילדה של אותה הילדה...

פינן שמשפחת הורי זכרונם לברכה מוצאה ממצרים, יכולתי לדובב את הורתו המפוזרת של התינוק שלא חדל לדמוע כמו אמו. היא מסביבות אל-בורג, סיפרה. לא ממש מן הפפר, קצת מחויץ לו. מה מיקומו של אותו ה"מחויץ לו"? – את זה התחמקה מלומר. אל-בורג, חור נידח, לא הרחק מסמוע, הלא היא אשתמוע הקדומה, המקראית, היא פפר עתיק בדרום-מערבו של הר חברון, ואיך הגיעה עד סביבות חברון משם – פליאה היא. הילד חולה וכבר בן אחד מת לה עוד קדם, היא סחה בככי. יש במאדינת-ח'ליל (היא חברון) אמנם דוקטור, אך לא בשבילה.

"למה לא בשבילה?" הזדרזתי לשאול.

"כי בלי כתובת, בלי רישום, בלי תעודות את לא נחשבת."

"נחשבת למה?"

"לאדם," היא גונחת, "ולנו אין שום כתובת, אין שום בית, כמו חיות."

"איך זה?"

"אנחנו גרים במערה. עם אבי ועם בני," היא אומרת.

"ובעל? אין לך בעל?" כך אני, וכבר נכלמת.

"לא," היא עונה, "הצטרף ל'אל פתח'. ונורה. מרוכי היאהוד."

לכאן, אל המחסום הזה על פכיש חברון-בית לחם, הגיעה בנגל, עם בנה בחיקה, בין הרים, ואדיות, שדות-קוצים. מישהי, אשת בן-דוד מסמוע, הציצה בבנה ואמרה לה: "איסמעי מני יא סאנא, לפני שימות לך גם בנך השני – תלכי אל היאהוד ותשאלי על המוסתשפא (בית-החולים) שקוראים לו 'הדסה', ששם מקבלים כל חולה. הילד משתעל וכל שיעול שלו משמיע צליל של קונבולה (פצצה) שיוצאת מקנה של תותח-ראמאדאן. מי מגדל ילדים בניקרה אפלה וטחובה פה בוואדי? רק מטומטם שמלבד חוסר-מוח גם יש לו, מלעון, חוסר-לב."

רק שקל להיות חכם אם יש לך דירה וכתובת. לה ולאבא שלה אין לא זה ולא זה, פוצצו את ביתם. כבר כמעט שנואשה מהצלת חיי הילד אבל אבא הביא לה מחירקת סוסיא (ולא בלי תשלום מפולפל) אחד, רופא-אליל ומכשף של הוקוס-פוקוס, שלדבריו רק הוא בלבד יציל את פר-בטנה. זה, הקוסם, שמרגע ראשון לא נתנה בו אמון, היא אומרת, הדליק את האש בטבון שעליו היא אופה את הפיתות יום-יום. מעל לאש לבן היטב פרסת-ברזל של פרד, עד שדמעו עיניו שלו עצמו מרוב החום. פשראה זיק-חשך בעיניה ציווה שתרוע ותביא מן הוואדי דלי של מי-נחל לצורך המשך הטיפול בתינוק האומלל. עד שחזרה עם הדלי כבר מלאה הסביבה שוועותיו של הילד. נראה פי ניצל ה"רופא" את עובדת העדירה והפיק את זממו. "זממו" הוא מגע הפרסה שלופנה בשלהבת האש הבווערת, זו שהצמיד מכשף נטול-לב זה לעור הפעוט האומלל.

"מאכנה (מכנה) היא ריפוי רב-תועלת," אמר לה אדון הוקוס-פוקוס (תועלת רבה לרופא-האליל, אם לשפוט על פי גובה שכרו).

"רוצח!" צרחה על אותו מענה-תינוקות שענינו רק לבע. אך אבא סטר על פניה: "שתקי!" ושילם ל"רופא" את שכרו. הוא באמת האמין ש"ריפוי" מסורתי זה יבריא את הילד, מה שמראה כי ימי-הביניים חלפו מן העולם כולו אך לא מהר חברון. היא עצמה, כל הלילה, ישבה עם הילד, ערה, מייבבת כמוהו. מרחה על חזהו מישרת-עשבים שרקחה ידעונית מאל-בורג: בליל של שורשי וליאן ושל צמח-מרפא מדברי, אלוורה, כתוש במכתש ומהול בקצת סאמנה (חמאה ביתית מותכת), להקל על יסוריו.

עד שיצא שם רופא-האליל נרדמו הפעוט ואביה: זה – ללא כסף, וזה – ללא כוח, אפילו לא כוח לבכות. רק היא, פחיה שאינסטינקט אמהי להציל את גורה מפעם בה, ברחת עם אור-שחר ראשון, בעוד אבא יושן, העולל בחיקה.

הוריתי לחייל שפנסו האיר את סאנא להכניסם, אותה ואת ילדה, לאוטובוס. נהג כלי-הרכב צונה להדהיר את רכבו ל"הדסה" עין-פרם, איש מנוסעיו לא גילה התנגדות והתחלנו לדהור בפול-גאו. לא היה איתי שם שום מיכשור בית-חולים בטיול זה שלנו לפטרך, וטובת התינוק האומלל לא הותירה ספק: הכרחי כאן אישפוז. מיד בהגיעי למחלקה הפדיאטרית ביקשתי מבתי פי תחפה במסדרון. אני עצמי עטיתי כבר חלוק לבן, סטרילי, גוררת אל הקליניקה את סאנא ואת בנה. דבר ראשון מיהרתי שם למדוד את חום הילד, קורבן "ריפוי" הברברי של מר הוקוס-

פוקוס, רופא-האליל. לאור הניאון, וכעת מקרוב, נחשפה לי זוועת אותה "מאפנה". כך מחתימים אות-קניין על גוף פיש (ותיש, פזכור, הוא השעיר לעזאזל). מראה הכוויה על עורו של הילד גרם לי מיד לצמרמורת. היתה זו עדות מחרידה של סאדיזם, אומצה של בשר ושל דם. היא שימרה את צורת הפרסה כמו מנהג חייתי זה את קוצר-הדעת, את כל מחשפי הטימוס הפאגאני, את כל אפלת הבורות.

סאנא חמאמי, זה שמה המלא של האם, התייפחה מולי חרש: צביה רדופה, מבועתת ממה שצפוי לו לעופר הרך. מפלס-החימה שבי שב וירד, מתאפס לחמלה מתוסכלת. מפלס-הכספית, במדחום הקודח, טיפס בפיי-טבעתו של התינוק אל על. מאוחר קצת יותר, להיבהוב הניאון החיוור כמו פניה של סאנא, נגלו לעיני, בחדות משוועת, גם יתר הסימפטומים, כמסדר-זיהוי פלילי: שיעול, הפרעות-נשימה, העדר-תיאבון וכחלון-השפתיים. יותר מכל אלה קרע את לבי השיעול שחזר ותכף. הרתחתי, מתוחה מאוד, מחט-מזרק בוחקת (פניצילין וסטריפטומיצין) ופיללתי, הפעם אני, לנס רפואי שיצדיק את אותה התוחלת לנס שתלו בי, הן החייל שעצר את האוטו והן הילדונת-האם.

עיניה של סאנא ליוו את ידי העושות במלאכה, כמין אמבוש. כל חוליה נתלו בנוזל הנגרע מקלל המזרק. כשמרחתי פלוראם-פניקול, לשיפוך הפאב, על זוועת אותה "מאפנה", ביקשה שאשוב ואמדוד את חומו של הילד, הילד בער. אפילו ברמז קלוש, בהסבר פופולארי לבור מדיציני, פלום לא גיליתי לה, פלום מאותה אבחנה שעלתה בי מיד. מה שזיהיתי, זיהיתי ברורות וממנו יגורתי בעצם, היה מה שקרן-הרנטגן גילתה כשנלקח הפעוט לשיקוף. אפואמה, מין סוג של מצבור מוגלתי בין קרומי ריאותיו של הילד. סיבוך מן הסוג המוכר, הנפוץ במקרים של דלקת-ריאות. חיטאתי מיד בפיסת צמר-גפן ספוג-יוד את עורו של עולל זה, ממש במקום שתחתיו נתגלה לי, ברנטגן, מצבור-המוגלה. אף שנוסיתי בכך לא אחת וידי היתה יד מיומנת, עצמתי עיני אינסטינקטיבית שעה שהמחט חדרה לבשרו. שלושה CC לידוקאין, הרדמה מקומית מאסיבית, אלה היו אמורים, אם בכלל, לממש את בואו של הנס. עכשיו העברתי משמאל לימין, פלפיד במירוץ-שליחים קריטי, מזרק מחוטא וארוך עוד יותר, שייחדור בין קרומי-הריאה. תיכף שאבתי אל פנים-המזרק את נוזל תמציתו של החולי. גון-המוגלה הלבן-צהבהב כמו נוקז מן הילד, אט-אט.

"זה בטוח, הלחיתה לי סאנא, נפחדת, "שהוא, המסכין, לא ימות לי?"

"סאנא, "נטלתי את יד-הקטינה שלה, "אל תדאגי, יהיה טוב."

"אני אשה פשוטה אני. סתם באסיטה, יא דוקטור."

"מה זה אומר?" לא הבנתי לאן היא חותרת, רועדת פולה.

"זה אומר, "התאמצה לבטא זאת כאילו לפלוט מגרונה איזה פִּיח, "שיש דברים רעים

שמפחידים אותי נורא..."

"מה למשל?"

"למשל, "נלחצה אליי, "עין הרע, דוקטור. עונש."

"עונש על מה?"

"על החטא שחטאתי והוא משלם עליו, הוא..."

"הוא. מי זה הוא?"

"זה הילד שלי. הוא חולה בגללי, גברת דוקטור. מה שעשיתי אני זו סיבת הקללה

שרובצת עליו."

"מה כבר עשית?" לא הצלחתי לתפוס, "ועל מה את בכלל מדברת?"

"על מה שקרה בשנה שעברה ורודף אחרי כל הזמן."

"סאנא, מספיק לדבר בחידות, פתחי פיף ותגידי לי דוגרי: מה העניין? מה רודף אחריך? אני

מקשיבה לך. דברי."

היא צנחה על גבי הפיסא הסמוך וחדשה את בכיה שמקודם. רק לאחר שהשקיתי אותה בכוס מים פתחה את לבה. היה זה, סיפרה, באותה מערה של אביה, שלה והילד. פארס, אביה, נחר שם בפנים נחרת-צהריים שליווה. שקט רוגע אפף את הוואדי, קצת קר אך לא זכר לגשם. היא עצמה בישלה באמיה על אש-גחלים, משגיחה על בכורה שניעור. ראמזי, הבן השני שפרגע הזרקתי לו

מה שהזרקתי, עוד טרם נולד אותה עת אף כי שמו כבר ריחף בחלל, כגורל. בשם זה עצמו נתקרא, היא אומרת, גם בנה הראשון, המנוח, זה שאיתו נפתחה הקללה הרודפת אותה עד היום. ואז, בלי התראה, נשמע קול ירי מן הנאדי: צרור אחר צרור של חימה אוטומאטית מכה ריקושיטים של הד. "זה הם", ננער אביה משנתו פדב מוחרד זה, "או הנאהוד או אנשי הליגיון. מזנבים ב'אל פתח'. סימן נאחס..."

היא כלום לא שאלה, היא כבר ידעה, היתה מורגלת: משחק-השינאה הוא משחק עקלקל ופתלתול, כמו שבילי הר חברון. לא רק הנאהוד וה'אל פתח' אויבים בדם הם, גם הליגיון של מלכות אל-אורדון לא בוטח בזה או בזה. זו הסיבה, סח אביה (בפני בעלה, טרוריסט חמום-מוח, נמנע היה מכל פולמוס פוליטי או צבאי) שבספטמבר שנת 70 הוכפו הפאתאחיסטים באש ליגיונו של המלך חוסיין שטבח בהם בלי רחמים. הגיעו דברים לידי כך שאנשי עראפאת שברחו מערבה חצו את מימי הירדן ונשקם המוגבה צץ מעל ראשיהם, בעוד שפתיהם ממלטות זעקות-לעזרה לאויב שמנגד. "אישראיל!" זעקו אל קווי הנאהודים, כאילו אישראיל טובה להם מאל-אורדון...

שוב נורו יריות. היא חיפתה באימה בלי לדעת למה לצפות שם. הילד לטש מול עיניה שתי אי-הבנות נוצצות, את עיניו. בפרץ חמלה אמהית, כחיה מגינה על גורה טרוף-הפחד, נטלה אותו בין זרועותיה, חולצת לו שד בתקווה כי ישקוט. אך פתע, באותה פתאומיות בה חל כל הלקם, החשיך זוג צללים את פתחה של אותה מערה וברק נשק ניצת. שני מחבלים נתפרצו אל הפנים האפל, מתנשפים כמפוח. "נאג'י שולח לך ד"ש", סח אחד מהם, "הוא בעמאן. שלומו טוב." היא הצליחה מהר להסתיר את שדה החשוף אבל לא את ההלם. מנין ידעו שהיא כאן, דווקא כאן, הרי יש פה הרבה מערות. ומנין ידעו שאכן אשת נאג'י היא, מי הם ומה רצונם כאן? רגע תלתה באביה מבט של תמיהה, של קריאה-לעזרה. אך פארס הזקן, אמון על צפן-הפנוע – זה המחניף לחזק מחשש פן תונחת עליו נחת זרועו – מיהר והזמין את פורציו שפלוש לו כפיל לחנות של חרסינה: "תפאדלו, אנא, ברוך בואכם תחת צל קורתי הדלה..." כאן נשמעה צעקה פולחנית, מבחוץ, מעומקו של הנאדי, זה הנפתל לרגליו של ההר שאותה מערה בצלעו. "צאי מיד החוצה, יא אשה!" שאג קול גבר, "יודעים שאת שם, חבויה בניקבה זו ממש כעכבר בחורו."

אף להסס לא היה לה סיפק. או לדחות. או למחות. או לברוח. קנה-מקלעו של אותו מחבל שנגח בגבה מאחור, נילווח לו מיד לחשו הנבעת של ההוא, בן-זוגו הסמוך לו: "יאללה, תצאי אל הפתח, אשה! עם הילד! ותני לו לינוק!" "הילד?" בקעה זעקה מגרונה, אך ההוא כבר חסם לה את פיה במלוא כף ידו שהדיפה ריחות של זיעה ושל שמן-רובים.

"כן, עם הילד!" נהם, "למה אלה, התסים ההם, הנאהודים, לא יורים על תינוק ועל אם, אז שניכם תשמשו לנו כאן קיר-מגן..."

שוב חזרו הקריאות מתחתית המידרון, מעומקו הסמוי של הנאדי. הפעם, שעה שיצאה עם הבן אל הפתח, קלטה עוד מילים. "ראית שני גברים מסתתרים באחת הנקבות?" נצטעק אותו גבר. מכאן נסתבר לה כי אין הוא בטוח אם שני המחבלים אמנם אצלה, במערה. "לא", צעקה אליו, "כלום לא ראיתי. הייתי בפנים, יא חאוואג'ה..." ההוא שם, למטה, נמלך בדברים עם רעו, בשפתם הזרה. אך כאן, במפתיע, הובהר לה שדווקא ראה, ומבין, ויודע. "ראינו", צעק, "איך שניהם נכנסו לנקורה שלך, שקרנית..." מכאן, ממש מרגע זה, הוצץ פתאום הקצב. קצב הדם הפועם בצדעיה וקצב כל מה שקרה. "תסתלקי מהפתח לפני שנירה, לא מקום בשביל אמא וילד..." שני הנאהודים, באצבע על הקדק, קצבו לה ארקה, שתזוז.

"אין כאן איש", עוד הספיקה לצעוק, מבועתת, "תבוא ותבדוק פה, יא סיד'י. אך כבר היה זה, הנחבא בצילו של גבה, משפדה בנשקו. מה שליחך את עורפה מאחור פפרסה מלובנת, כ"מאפנה", היו איומיו: "אם תזוזי, שרמוטה, אירה גם בילד, גם בך..." "אמרתי לך: זוזי משם!" נשתאג היאהודי ההוא, מן הנאדי, "תראי, גם אני, גבירתי, אבא. חבל לספן גם אותך, גם את בנה..."

היא שמעה, עד צמרמורת שמעה, אבל לא את קולה שהפגיע "רק רגע!" כי אם את מפץ אותו צרור שיירה בו ההוא המוסתר בגבה.

זה, היאהודי, צנח פתאום ארצה על פני ערוצו של הוואדי בעוד חֲבָרו משיב אש אך גם הוא נתמוטט בתוך רגע, יָרוּי. אֵלמלא נחרטו בלִבָּה מילותיו של ההוא שאמר שהוא אבא, לא היתה מתיירות מנקמת הגורל הכרוכה אחריה כְּצֵל.

"מה פירוש כמו צֵל?" לא הבינותי מה היא סחה.

"ממש באותו ערב, דוקטור, מת לי בני הבכור... ניסינו הכל, מכשפים, ידעונים, רופאי-אליל, עשבי-מרפא, כלום לא עזר, הוא מת לי. שנה אחריו, במירדף של יָאהוד, נהרג לי גם נאג'י, אביו. עכשיו תורו של ראמזי השני," אמרה, דומעת, "בגלל אותה קללה שנדבקה אלי, מאז..."

"סאנא," אמרתי לה, "סאנא, זו שטות. סתם אמונה טפלה, ואין בין זה לזה שום קשר."

"קשר עם מה?" שאלה נואשות.

"עם מות נאג'י ומות בנך הבכור. הם מתו במקרה וכל אחד מקרה אחר פה. אין כאן קללה ואין עין רעה ואין נַאכְס, זה הכל חנטאריש."

"אֵתָ לא תופסת, דוקטור," סיננה בין דמעותיה, "אין בְּעוֹלָם מקרים, הכל מִכְתוּב (נקבע מראש). רימיתי את ההוא, את היאהודי שצעק לי לזוז עם הילד, שלא נִפְנַע. גַּם אַנִי, גְּבִירַתִי, אַבְא, אמר. אפילו פניו, פשהיה כבר הרוג וירדנו למטה לואדי לראות אם אפשר להוציא מפכיסו וכיסי חברו קצת שלל, הביטו עלי במבט פזה נַאכְס, האשימו אותי, גזרו עונש. עין רעה, ובפרט אם זו עין של מת, מטילה בָּךְ פִּישוּף..."

"איזה פישוף? המתים לא רואים כבר שום כלום," הזדרזתי לומר לה.

"לא, גברת דוקטור. סליחה, אֵת טועה. הם רואים וְאַבּוֹהֶם. הפל. 'מֵאֵן חַאפְרַאֲתֵן, אומר הפיתגם, 'לֵאחִיהִי' (יעני, מי שחופר בור לאחיהו) נופל שם הוא עֲצָמו לְבוֹר הזה, וְאַקְעָא פִּיהָא'. אמרתי לָךְ, אין בְּעוֹלָם מקרים, הכל מִכְתוּב."

"אז מה מצאתם בכיסם של המתים?" שאלתי.

"זה לא אנחנו שמצאנו," מיהרה לומר. "זה אלה שִׁירוּ בהם ישר מתוך הִפְתַּח שֶׁבְּשִׁילָם אני ובני שימשנו קיר-מגן." רגע אחד נשנקה בשתיקה וגמעה לאיטה מן המיים. "רק לאחר שהשקט חזר אל הוואדי ירדנו איתם. הם לא התנגדו שאני ואבי נצטרף לפשיטת-השלל שם, רק שידענו מראש שאם יש שם דָּבָר-עֵרֶךְ יקחו אותו הם."

"היה שם דָּבָר-עֵרֶךְ?"

"עוד אין, גברת דוקטור. אחד מן ההם שליוונו מצא בְּתַרְמִיל הצבאי של אחד היאהודים מכשיר של קסמים."

"איזה מכשיר?"

"הם קראו לו 'אֵל קַאמְרָה'. משהו לוקסוס. פאראנג'י. אבא שאל אותם מה זה ואלה ענו לו בְּמִילָה כזאת זרה: 'פּוֹלְאֵרֹאֲדִי'. אני אשה פשוטה אני, רק בְּאַסִּיטָה, יא דוקטור. אבל הבנתי שם שזה יקר, יקר מאוד."

"אז אין זה ה'אֵל קַאמְרָה' הזאת קשורה," שאלתי, "לקסם, לכישוף, לכל אותם ההבלים?"

"קשורה מאוד ואין בזה שום הֶבֶל, גברת דוקטור, פי תיכף האחד מהם לחץ שם על כפתור בגוף של ה'אֵל קַאמְרָה' הזאת, מכשיר-הקסם, שמתוכה יצאו סְנָאָר (תמונות) של המתים."

"למה היה להם צורך בכלל בתמונות של מתים?" השתוממתי.

"בשביל להראות – כך הסבירו לאבא – לאלה ששלחו אותם, שלא שלחו לשווא. רק מה, זמן קצר לאחר שהלכו נתקלו שם באמבוש יָאהודי, ככה שפמו בפיתגם הם נפלו אל הבור שחפרו בעצמם. רק לאחר שיצאו היאהוד מן הוואדי ובא כבר הערב, הרבה אחרִי שחזרנו לתוך מערת-מגורינו בהר, ירד לשם אבא שנית בתקווה שימצא על גופות היאהודים מה שנשאר אם נשאר שם דבר-מה שעוד לא שדדו רוצחיהם. רק מה, אותה עין רעה ואותו מזל נַאכְס איכזבו גם הפעם: שתי הגופות לא היו שם, כאילו חטף אותן יָד מיסתורי. אבא אמר שוודאי נאספו על ידי חבריהם עוד מקודם, כך שיצליחו לקבור אותם כמו שִׁדָּת-מוֹסָה דורשת מהם. ואז, ממש בְּרַגַע שעמד לחזור הביתה, הִבְרִיק דבר-מה באור-הדימדומים מול שתי עיניו. היה זה ריבוע קטן של קרטון שנשמט לְצֵלָם בלי שחש בו, למה שתיכף החשיך שם ושני היורים מיהרו לבסיסם.

"אבא לקח אותו בלי היסוסים וחזר לְנִיקְרָה שָׁפָה גרנו (בלי להבין מה שיש לו בְּיָד ושכבר מנבא לו רעות). רק בשעה שקירבתי אליו את ה'לוקס' השחור מרוב פִּיח ראינו את מה שהיה בְּרִיבּוּעַ ההוא והתחלנו לרעוד. היתה זו תמונת הגופות של אותם היאהודים ששוב לא היו שם,

לא במקום שנורו וצנחו על הארץ ולא בחיים, רק באותם חלומות נוראים שפקדו אותי כל אותו לילה. 'הכל עלה חסאב, יא מלעונה, קראו אלי שתי הגופות, יש חשבון'...

"בבוקר הלכתי לכפר, לאל-בוֹג, אל אותה ידעונית שהזכרתי. זאת שלימדה אותי איך שרוקחים בשביל 'מאפנה' מישרת-עשבים. אמרתי לה: 'יא ח'אלתי, יש לי פחד על הילד. שתי רוחות-מת שחלמתי הלילה פישפו לי עליו מזל נאכס'. תקעה ההיא עיניים בתמונה של הנאהודים, זאת שקירבתי אליה ביד שרועדת לי כאן עד עכשיו. אמרתי לה שבתמונה הם דומים כמו אבן אבל בסיוטים שלי הם עוד חיים מאוד. ואז, כשרק שמעה איך שהינקתי את הילד ואלה הסתתרו לי שם מאחורי הגב, אמרה לי: 'יא בִּינְתִי, שמרי אותה טוב את תמונת המתים, כמו קמיע. שום מזל נאכס לא יפגע בך כל עוד את שומרת עליה חזק'. ככה הבטיחה אותה ידעונית אך גם לא עזר, גברת דוקטור. עובדה שהבכור ואביוהו כבר מתו לי בין הידיים גם הם..."

היא שלפה ממפתח-שמלתה הבלויה איזה צרור מלופף בחוט-צמר. כלום לא הבנתי ממה שביקשה להראות לי, פולה בעתה. בצרור היתה שקית ובשקית היה ה"פוטו" של שתי גופות ההרוגים ההם, מן הנאהוד.

היצצתי בתצלום וכל דמי קפא לפתע. עוזי שלי, סרן עוזי צילם, שכב מת שם, עם צביקה, סגנו.

הדחף הראשון, החייתי, האינסטינקטיבי, היה לחנוק את הניבזה הזאת בשתי ידי. לא לטפל בו בכנה שום טיפול, שיסלח לי אדון היפוקרטס. רק בגללה אין לבת שלי אבא ולי את האיש של חי. אבל תיכף זכרתי את כל סיוטי-האשמה שלה, כל הקולקציה. זה שגם היא אלמנה, יתומה מאביה ואם שפולה. אולי, אם לא אנהג בה כרופאה, רק כנוקמת, יוכפל השכול שלה גם עם הילד השני.

"את יודעת?" אמרה לי מבלי שתקלוט מה עובר בי ממש אותו רגע, "שבוע לאחר שנהרגו שני הנאהודים על קרקעית הוואדי, באותו מקום ממש, יצאו שם מתוכו של העפר אחר הגשם פרחים קטנים כאלה, אדומים כמו טיפות דם. תיכף הבנתי שיש לזה קשר עם מה שאני אשמה בו: דם הנאהוד ספג העפר ההוא רק בגללי, בגללי..." היא שלתה לי, ישר מפיסה, איזה פרח מעוך, ואמרה: "זה הפרח." פחד נורא נסתמן בפני, כמי שממתין לעונשו.

זיהיתי את הפרח בנקל, מיד היפרתי. שמו הבוטאני, כלומר בלטינית נוקשה של מגדיר-צמחי-בר, הוא שם ארוך מאוד, שובר-שיניים, Helychrysum, ואילו בעברית שלנו "דם המכבים". בכל חנופה נוהגות רוויטל ואני לקוטפו שם בואדי (הואדי מול "הדסה", לא ההוא, עקוב-הדם), לשים באגרטל ליד חנופיית-הגפן, לזכר החשמונאים של אז ושל עכשיו. עוזי שלי הוא אחד מרבים, אם פי לי ולבתי הוא האחד שאין תחליף לו. עכשיו, שכאן בבית, בשכונת ג'לה שלנו, ברחוב האנפה שלא מזמן ירו עליו, נחוג אצלנו חג-אורים על רקע הקאסאמים שנוחתים כמעט יום-יום על תושבי שדרות, אני מתקשה עד מאוד לא לשמוט כאותה פיסת "פוטו" שאבא של סאנא מצא במקום בו נורו בעלי וסגנו – את זיק האופטימיות, זה שלמרות מחשפי השינאה היוקדת, זאת שמשני עבריו של הגבול, יפזר פה פרחים ולא דם. פלא ה-mi, הוא הקול השלישי הנוצר מצירופם של do ו-sol למין הארמוניה, אותו over tone מיוחל וכמוה שכל הדיסונאנסים מתלכדים בו לתיקווה, נלחם בי בקושי הולך וגובר על מימוש אותו נס-פך-השמן: נס שקורטוב השפיות (אם נשאר בו עוד) איכשהו יספיק, להם ולנו, לזרות אור...